

2009

Kader voor de Vlaamse
opleidingen bachelor in het
sociaal werk

M. de Jong & W. Dumoulin

Baobap-plus

5-6-2009

KADER VOOR DE VLAAMSE OPLEIDINGEN BACHELOR IN HET SOCIAAL WERK

1. STATUUT VAN EEN REFERENTIEKADER

De visitatiecommissie stelt voor de visitatieronde een domeinspecifiek referentiekader vast. Ze gebruikt dat referentiekader om elke opleiding binnen dat domein te toetsen. Zo'n domeinspecifiek referentiekader voor het sociaal werk bestond niet als dusdanig tot in 2008. Er was wel sinds 2001 een gewaardeerde profielschets 'Leren en werken als maatschappelijk assistent'.¹ In 2008 namen de Vlaamse opleidingen sociaal werk gezamenlijk het initiatief voor een nieuw referentiekader. Een werkgroep opereerde onder de roepnaam Baobap-plus of kortweg Baobap.²

Uiteindelijk presenteren we de uitkomst van dat initiatief in deze nota. Voorliggende tekst solliciteert naar het statuut van een referentiekader. Vlaamse aanbieders van een opleiding sociaal werk (h)erkennen in dit referentiekader de essentie van de opleidingen sociaal werk. Dit is het gemeenschappelijk kader. De competentielijst in deze tekst wordt aanvaard als referentiecompetentielijst voor de opleidingen sociaal werk. Aansluitend kan elke Vlaamse opleiding sociaal werk voluit blijven gaan voor een eigen opleidingsprofiel met een eigen competentielijst. Met die eigen competentielijst zal de opleiding t.a.v. een visitatiecommissie kunnen aantonen op welke mooie en boeiende wijze het domeinspecifiek referentiekader concretere vorm krijgt.

Ook volgens het ontwerpdecreet voor de Vlaamse kwalificatiestructuur zal er binnen een aantal jaren (2010) gevraagd worden om een gezamenlijke competentielijst. Wie zelf zo'n lijst maakt, kan meteen de koppeling met de Vlaamse kwalificatiestructuur (naar niveau 6) bewaken. Ook de NVAO (Nederlands-Vlaamse Accreditatie-organisatie) moet die koppeling nagaan.

2. TAAKVERDUIDELIJKING SOCIAAL WERK

De weg naar een gemeenschappelijk referentiekader sociaal werk, vertrekt bij een internationale definitie die bepaalt dat alle vormen van sociaal werk een gezamenlijke kern hebben. Als het sociaal werk een gezamenlijke kern heeft, dan durven we aannemen dat ook alle opleidingen sociaal werk een gezamenlijke kern hebben.

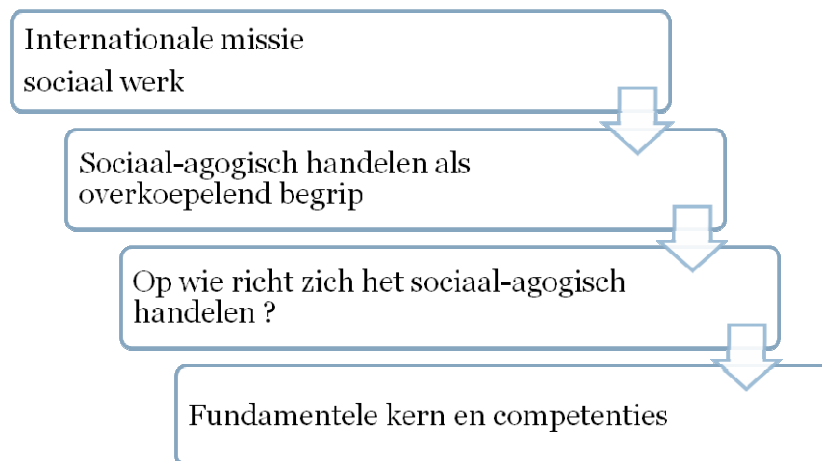
Het doordenken op die gezamenlijke kern brengt vier stappen:

1. Uitgangspunt van de redenering is het **mission statement social work**, een breed aanvaarde omschrijving van het 'waartoe' van het sociaal werk.
2. Dan beschrijven we het handelen dat vanuit de missie wordt ontwikkeld. Als overkoepelende benaming voor dat handelen kiezen we de term: **sociaal-agogisch handelen**.

---

¹ Vereniging van Vlaamse Sociale Hogescholen (2001) *Leren en werken als maatschappelijk assistent*, Garant, Leuven-Apeldoorn.

² De naam Baobap is een erfenis. Ze verwijst naar 'Bouwen aan een algemeen opleidingsprofiel met begeleiding van en door associatie partners'.

3. In een volgende stap zoeken we voor wie uiteindelijk het sociaal-agogisch handelen wordt opgezet. Dit levert een zo grote verscheidenheid aan antwoorden op, dat we slechts met grote moeite een koepelbegrip kunnen vinden voor al die antwoorden. Dat koepelbegrip heeft een aanzienlijk abstract karakter: de **belanghebbenden**. Verduidelijking zal nodig blijken.
4. Om later als beroepskracht 'sociaal-agogisch handelen' voor 'de belanghebbenden' te kunnen realiseren, zijn er in de opleidingen heel wat competenties die bij de studenten ontwikkeld moeten worden. Wie een dichtere blik werpt op die competenties, merkt al snel dat ze onderling samenhangen én onmiskenbaar gebouwd zijn op een fundamentele kern. In stap 4 zullen we eerst deze fundamentele kern een concretere inhoud geven. Vervolgens stellen we de competenties voor, die we zullen sorteren in 5 clusters rond de fundamentele kern.

3. INTERNATIONALE MISSIE SOCIAAL WERK

Uitgangspunt is een missie van social work die is geformuleerd door de IASSW en de IFSW.

De 'International Federation of Social Workers (IFSW)', een internationale groepering van beroepsverenigingen van sociaal werkers, formuleerde in juli 2000 op haar congres in Montreal volgende definitie van professioneel sociaal werk: ***“The social work profession promotes social change, problem solving in human relationships and the empowerment and liberation of people to enhance wellbeing. Utilising theories of human behaviour and social systems, social work intervenes at the points where people interact with their environments. Principles of human rights and social justice are fundamental to social work”.***³

Vrij vertaald: “Sociaal Werk staat voor sociale verandering, probleemoplossing bij menselijke relaties en het empoweren en bevrijden van mensen, met steeds als doel hun welzijn te bevorderen. De sociaal werker interenieert op die terreinen waar mensen interageren met hun omgeving en maakt hierbij gebruik van theorieën over menselijk gedrag en over sociale systemen. De uitgangspunten van de mensenrechten en van sociale rechtvaardigheid zijn fundamenteel voor het sociaal werk.”

Bij uitsplitsing lezen we dus:

- dat er drie algemene doelen geformuleerd worden (sociale verandering, probleem-oplossing bij intermenselijke relaties, empowerment en bevrijding) om uiteindelijk een gewenste eindtoestand (well-being) te bereiken;
- dat gebruikt wordt gemaakt van bepaalde kennis (theories);

³ De organisatie vinden we anno 2009 op <http://www.ifsw.org>. Voor deze definitie kies je het tabblad 'publications'.

- dat interventies gebeuren op een specifiek punt in het sociaal systeem (the points where people interact with their environments);
- dat het fundament gevormd wordt door waarden (principles of human rights and social justice).

De consensus over deze definitie als algemene beschrijving van het ‘waartoe’ van sociaal werk, blijft – al een tijdje na 2000 - vrij groot.⁴ Dit neemt niet weg dat ongetwijfeld zinvolle aanvullingen, correcties kunnen genoteerd worden. We noemen als voorbeelden de uitdagende visievorming over ‘duurzame ontwikkeling en sociaal werk’ en de toegenomen interesse voor de (grond)rechtenbenadering. Deze elementen zullen mettertijd ongetwijfeld hun (internationale) weg naar een consensus-definitie vinden.

Deze definitie is een notendop-formulering. In onze vier-stappen redenering werken we deze notendop verder uit tot aan de formulering van competenties sociaal werk. We komen later in deze tekst nog terug op deze definitie wanneer we het hebben over de **fundamentele kern sociaal werk**. (hoofdstuk 6)

4. SOCIAAL-AGOGISCH HANDELEN ALS OVERKOEPELEND BEGRIP

4.1 COMBINATIE VAN DOELEN

We stellen voor om de handelingen die we ontwikkelen vanuit de internationale definitie, overkoepelend te benoemen als **sociaal-agogisch handelen**.

Het sociale doel dat de professional zich stelt is steeds de realisatie van een menswaardig bestaan (to enhance well-being), zowel feitelijk (materieel) als vanuit beleving (immaterieel) en zowel op individueel niveau als op het niveau van de groep en samenleving. Het sociaal-agogisch handelen is gericht op vrijwel alle facetten van de interactie van het individu met zijn of haar omgeving (sociaal work intervenes where people interact with their environments). Het kan dus zowel gaan om persoonlijke zelfrealisatie als om het realiseren van menswaardige maatschappelijke en culturele verhoudingen. De invulling van het begrip ‘menswaardig’ vertrekt vanuit principes en waarden die inherent zijn aan sociaal werk. We komen hier op terug in hoofdstuk zes.

Het agogische doel dat de professional zich stelt is een ‘probleemoplossing, een verandering, een bevrijding’. De term agogisch kan gelijkgesteld worden aan veranderkundig op één duidelijke voorwaarde: de professional werkt ontwikkelingsgericht en op basis van wederkerigheid. De professional is niet de piloot, maar wel degene die veranderingen initieert, begeleidt en faciliteert in de verhouding individu-omgeving. In de dialoog wordt de richting bepaald. Dat brengt met zich mee dat sociaal-agogen niet zozeer gericht zijn op het beschrijven van situaties (diagnostisch) maar op de dynamiek van het veranderen, samen met betrokkenen.

De combinatie van sociale en agogische doelen zorgt er voor dat de beroepsbeoefening een fundamenteel normatieve invalshoek heeft. Sociaal werkers zijn methodisch bezig met de realisatie van sociale waarden van en binnen de samenleving en gericht op optimalisatie van een menswaardig bestaan voor alle leden van de samenleving. De professional moet permanent ethische afwegingen maken en een positie innemen tot wat binnen een bepaalde dimensie kan worden beschouwd als het (optimaal bereikbaar) menswaardige.

⁴ Blijft de vraag wie zich ‘thuis’ wil voelen in deze definitie. Sommigen in het Nederlandse taalgebied vinden de definitie ‘te veel gericht op de hooggekwalificeerde, specifieke social worker ...’
Van Ewijk, H., Spierings, F. en Wijnen-sponselee, R. (eds) (2008) *Basisboek social work. Mensen en meedoen*, Uitgeverij Boom, Amsterdam, p 37-38.

4.2 SOCIAAL-AGOGISCH HANDELEN IN DIVERSE SITUATIES

Sociaal-agogisch handelen draagt bij aan het oplossen of het hanteerbaar maken van sociale vraagstukken en sociale initiatieven. Het is gericht op verschillende facetten van de verhouding individu en samenleving bij het bereiken van een menswaardig bestaan en op het onderkennen en beïnvloeden van individuele condities en omgevingscondities. Bovendien kan de samenhang van die verschillende facetten ook erg variëren. We stippen heel kort volgende voorbeelden aan. Een organisatie kent een groot personeelsverloop en wil het retentiebeleid onder de loep nemen. Een gezin verkeert in een crisis en vraagt hulpverlening. Een jongere wordt geboeid door een aantrekkelijke affiche van een jeugdhuis. Een huisbaas krijgt bezoek van de coördinator van een sociaal verhuurkantoor... Een omstreden maatregel van het gemeentebestuur jaagt de plaatselijke verenigingen in de gordijnen. Samengevat kunnen we zeggen dat sociaal-agogisch handelen gebeurt in zeer diverse 'situaties'.

De situatie

In de competentielijst zullen wij het woord 'situatie' gebruiken. Daarmee bedoelen we uitdrukkelijk de aanleiding, de achtergrond, de context én de globale samenhang van het sociaal-agogisch handelen.

Het sociaal-agogisch handelen van de sociaal werker vindt plaats in tal van sectoren: zorg en welzijn, cultuur, educatie en onderwijs, (geestelijke) gezondheidszorg, sport en recreatie, justitie, wonen, stadsontwikkeling, openbaar bestuur, veiligheid, rechtspraak, werk en inkomen, religie en levensbeschouwing, politiek, recreatie, toerisme, vrije tijd...

Het sociaal-agogisch handelen van de sociaal werker vindt plaats overheen diverse **levensdomeinen**⁵ en vanuit diverse perspectieven, van het intrapsychische tot het macro-maatschappelijke.

4.3 SOCIAAL-AGOGISCH HANDELEN IN VELE SOORTEN PROCESSEN

Sociaal-agogisch handelen binnen diverse sectoren, levensdomeinen en perspectieven krijgt vorm in vele soorten processen. Bovendien is sociaal-agogisch handelen interactief en dialogisch, gekarakteriseerd door wederkerigheid. In die dialoog wordt normativiteit⁶ expliciet aan de orde gesteld. Ook dat zorgt voor zeer diverse processen.

Verder spelt ook de persoonlijkheid van de professional mee. De persoonlijke kwaliteiten worden professioneel ingezet ten behoeve van het initiëren van verandering of ten behoeve van het versterken van het zelfregulerend vermogen. De sociaal-agoog beschikt in de dialogische relatie wel over professionele macht en draagt verantwoordelijkheid voor de relatie. Hij of zij verantwoordt zich naar de mensen voor wie hij werkt, naar de eigen organisatie, naar collega-professionals en naar de wereld van beleid en overheid.

⁵ Sectorraad Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs (2008) *Vele takken, één stam. Kader voor de hogere sociaal-agogische opleidingen*. SWP Amsterdam.

Volgende levensdomeinen worden in deze publicatie beschreven: het existentiële, het vitale, het algemeen dagelijkse, de primaire leefomgeving, de sociale leefomgeving, het functioneren in de samenleving.

⁶ Toelichting bij dit begrip is o.a. te vinden bij prof H. Kunneman.

Sociaal-agogische processen

De sociaal-agogische processen zijn divers en kennen specifiekere verwoordingen zoals: dienstverlening, psychosociale hulpverlening, belangenbehartiging, personeelsbeheer, personeelsbeleid, educatief werken, cultureel werken, preventie of proactief werken, sociale beleidsbetrokkenheid, dossiervorming en –beheer, organisatieontwikkeling, netwerkvorming, beleidsbeïnvloeding. De omvattende term die we in de competentielijst gebruiken is dus: sociaal-agogisch proces.

5. OP WIE RICHT ZICH HET SOCIAAL-AGOGISCH HANDELEN ?

Het sociaal-agogisch handelen is gedefinieerd, met de internationale definitie van sociaal werk als uitgangspunt. In de derde stap formuleren we een antwoord op de vraag **op wie** zich dat sociaal-agogisch handelen precies richt.

Het bedrijfsleven richt zich tot 'klanten'. In de dienstverlening hebben we 'de cliënt'. Artsen helpen 'patiënten'. In het algemeen hebben we het eigenlijk over 'targets', maar dat klinkt al helemaal alsof een kruisraket al onderweg is. Sociaal werk heeft het moeilijker om te omschrijven tot wie het zich richt. Wij gebruiken in deze tekst verder het abstractere begrip 'de belanghebbenden', dat de voorkeur kreeg op het gekunstelde 'cliëntsysteem'.

De belanghebbenden

De sociaal-agogische processen gebeuren voor, door en met: één persoon of meerdere personen, het gezin, de groep, de organisatie, de leefgemeenschap, de werkgebieden die – al dan niet op eigen vraag – professioneel in contact komen met een sociaal werker. Het begrip 'belanghebbenden' gebruiken we in de competentielijst als algemene term hiervoor.

Systeemniveau

Sociaal-agogisch handelen kan zich richten op verschillende systeemniveaus. Het kan gaan om individuen, maar ook om families, vrijwilligers, groepen en gemeenschappen. Het systeem kan ook een geografische benoeming dragen: buurt, wijk, dorp, stadsdeel, stad, provincie en land. Ook is het systeemniveau te definiëren vanuit een bestuurlijk- of overheidsperspectief zoals organisatie, instelling, gemeente, stadsdeel, provinciale of regionale of federale overheden. Ook private ondernemingen en overheidsdiensten kunnen deel uitmaken van het systeem.

Vraagperspectief-aanbodperspectief

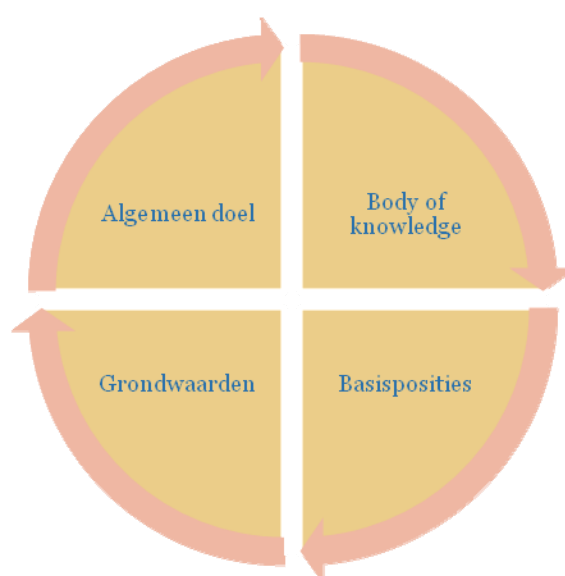
Verder is het nodig na te gaan van wie of van welke instantie de vraag naar sociaal-agogisch handelen komt. Soms stelt een individu de hulpvraag. In andere gevallen gaat de opdracht voor de sociaal werker uit van de overheid. Tenslotte kan bijvoorbeeld de overheid eisen dat het sociaal-agogisch handelen niet zozeer vanuit een vraagperspectief, maar vanuit een open of zelfs gesloten aanbodperspectief vorm krijgt. Van oudsher speelt ook de zogeheten 'gedwongen hulpverlening' een rol in het sociaal werk.

6. FUNDAMENTELE KERN EN COMPETENTIES

In dit hoofdstuk presenteren we de clusters en competenties die in de visie van de werkgroep de essentie van de professionele bachelor in het sociaal werk vormen. We beginnen met een beschrijving van de fundamentele kern en schetsen dan de competenties aan de hand van een figuur, een overzichtslijst en een lijst met voorbeelden.

6.1 FUNDAMENTELE KERN

We komen nu uitvoeriger terug op het concept 'fundamentele kern sociaal werk'. We geven de kern inhoud door middel van een cirkel met vier kwadranten, die samen de kern vormen van het sociaal werk: al het sociaal-agogisch handelen is doordrongen van deze kern. De vier aspecten zijn niet los van elkaar te zien en beïnvloeden elkaar ook onderling, zoals in de figuur hieronder weergegeven.

Als eerste bevat deze kern de algemene doelen en missie van sociaal werk. Als uitgangspunt kozen wij eerder in de tekst al de internationale definitie van sociaal werk. Vrij letterlijk vertaald vinden we daar drie algemene doelen:

- sociale verandering
- probleemoplossing bij intermenselijke relaties
- empowerment en bevrijding

Een mogelijke vrijere invulling is bijvoorbeeld: maatschappelijke verandering, ontwerpen van een samenleving in open dialoog en empowerment en emancipatie. Dergelijke vrijere invulling toont nog maar eens de grote normativiteit van sociaal werk en de dynamiek die daarmee gepaard gaat.

Het tweede kwadrant de 'body of knowledge'. Deze body of knowledge is het kennisdomein van de beroepsgroep sociaal werk, waaraan de professional zijn theoretische en praktische kennis, inzichten en methoden ontleent. De body of knowledge omvat onder meer kennis inzake menswetenschappen, probleemkennis, kennis van de doelgroepen en zeker ook beproefde inzichten en methoden binnen het sociaal werk horen er bij. Een Body of Knowledge bestaat dus niet louter uit dat wat vaak verstaan wordt onder 'theorie', maar bestaat zowel uit expliciete als impliciete kennis.

Een derde ingrediënt van de kern zijn de basisposities van de sociaal werker. Hij stelt zich op tussen mens en samenleving en kiest daar een specifiek aangrijpingspunt. Hij neemt posities in om als

bruggenbouwer te kunnen functioneren. Of hij neemt welbewust de positie als partner in om bijvoorbeeld het samenleven mee te creëren.

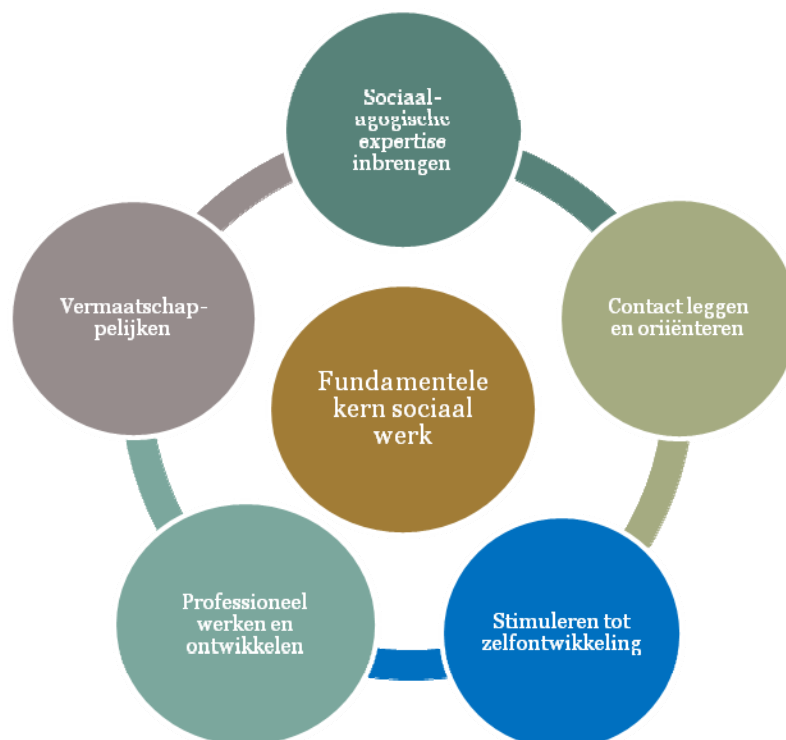
Ten vierde bevat deze kern de zogenaamde key values.⁷ Dit zijn de zeer belangrijke grondwaarden. We kunnen hiervoor zeker verwijzen naar 'Ethics in social Work, Statement of Principles, IFSW and IASSW Foundation documents'. Het gaat hierbij om normen, waarden, principes en ook over de vertaling ervan in rechtsregels.

Is de competentiebenadering geschikt om de link tussen competenties en een gemeenschappelijke fundamentele kern voldoende te waarderen? Opleidingen zullen in ieder geval inspanningen moeten leveren om die link te behouden. Ook de onderlinge verbanden tussen de competenties zijn van tel. Opleiders sociaal werk verkondigen uitdrukkelijk de stelling dat het geheel in deze veel meer is dan de som van de delen.

6.2 VIJF CLUSTERS ROND DE KERN

We beschouwen de competentieclusters als accenten binnen het sociaal-agogisch handelen van de sociaal werker. De 5 clusters vormen 1 geheel en staan allen in verbinding met **de fundamentele kern**. Elk afzonderlijk leggen de clusters een klemtoon:

- Contact leggen en oriënteren
- Stimuleren tot zelfontwikkeling
- Sociaal-agogische expertise inbrengen
- Vermaatschappelijken
- Professioneel werken en ontwikkelen

⁷ Soms ook omgezet in afzonderlijke 'ethical practice' zoals in het Ierse referentiekader sociaal werk. Department of health, social services and public safety (2003) *Framework Specification for the Degree in Social Work. Belfast*.

De figuur toont de competentieclusters rond de kern. Eigenlijk is het een figuur die de sociaal werker schetst, maar die de belanghebbenden en de samenleving onvoldoende in beeld brengt. Of: de figuur schetst het handelen van de sociaal werker en brengt eigenlijk de belanghebbenden en samenleving onvoldoende in beeld. Elk competentiecluster dient dan ook uitdrukkelijk in relatie tot de samenleving en in relatie tot de belanghebbende gelezen te worden. Bij de formulering van de competenties wordt soms expliciet verwezen naar samenleving en belanghebbenden, in andere gevallen is deze verwijzing meer impliciet, maar mag zeker niet uit het oog worden verloren.

6.3 VLAAMSE COMPETENTIELIJST PROFESSIONELE BACHELOR IN HET SOCIAAL WERK

Competenties worden opgevat als bekwaamheden maar dienen in een onderwijs-context altijd afgetoetst te worden via gedrag. Omwille van de leesbaarheid kiezen we voor de kortere gedragsgeoriënteerde formulering van competenties.

Belangrijk is om elke competentie te zien in harmonie met de fundamentele kern sociaal werk. Daarom wordt de figuur van de kern op de achtergrond van de competentielijst afgedrukt.

De competenties staan niet los van elkaar. We beroepen ons op de uitlatingen van Fred Korthagen⁸ over zin en onzin van competentiegericht opleiden:

1. Zowel studenten als opleiders kunnen niet meer om de vraag heen wat de praktijkrelevantie is van dat wat er in de opleiding gedaan wordt.
2. Door het vertalen van goed-sociaal-werker-zijn in een lijstje van competenties geven we aan onze studenten een reductionistische visie op het beroep mee.

We hoeven de mening van Korthagen niet eens volledig bij te treden om ze als waarschuwing mee te nemen. Om het mogelijke euvel van reductionisme te vermijden, is het noodzakelijk de competenties in onderlinge samenhang en als geheel te bekijken.

⁸ Zie Korthagen F. (2004) 'Zin en onzin van competentiegericht opleiden'. *Velon*, tijdschrift voor lerarenopleiding, 25(1), 13-23.

**De beginnend sociaal werker is in staat om
vanuit de kern van sociaal werk
het volgende te doen:**

1. Contact leggen en oriënteren

- VCSW1. Realiseert authentiek contact in een professionele relatie.
- VCSW2. Raadpleegt een breed geheel van bronnen om samen met de belanghebbenden een inschatting van de situatie te maken.

2. Stimuleren tot zelfontwikkeling

- VCSW3. Stimuleert en steunt de belanghebbenden bij het verkennen, (h)erkennen en aanpakken van noden, talenten en verwachtingen
- VCSW4. Gidst de belanghebbenden deskundig naar relevante voorzieningen en arrangementen.

3. Sociaal-agogische expertise inbrengen

- VCSW5. Hanteert adequate communicatie- en interactievormen, aangepast aan de belanghebbenden en aan de aard van de sociaal-agogische processen.
- VCSW6. Ontwerpt en begeleidt sociaal-agogische processen in dialoog met de belanghebbenden en afgestemd op de situatie.
- VCSW7. Handelt procesmatig en projectmatig vanuit zijn methodische expertise.

4. Vermaatschappelijken

- VCSW8. Signaleert wrijvingen tussen de evoluerende samenleving en de belanghebbenden.
- VCSW9. Helpt de belanghebbenden verbinden met de samenleving en omgekeerd.
- VCSW10. Bouwt partnerschappen om inclusief samenleven te creëren met respect voor ecologische grenzen.

5. Professioneel werken en ontwikkelen

- VCSW11. Werkt samen in een team en levert een bijdrage aan doelen, beleid en beheer van de organisatie.
- VCSW12. Werkt multidisciplinair samen en binnen netwerken van organisaties.
- VCSW13. Werkt aan eigen professionalisering en draagt bij aan ervaringsuitwisseling en praktijkonderzoek

**De beginnend sociaal werker is in staat om evenwichtig met het geheel van
deze competenties om te gaan.**

6.4 VOORBEELDEN EN TOELICHTING BIJ DE COMPETENTIELIJST

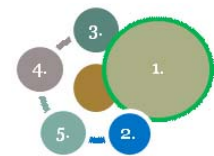
We verhelderen de clusters met een korte toelichting en de competenties met concretere voorbeelden. Bij die voorbeelden gaat het soms over deelaspecten, soms over specificering naar afstudeerrichtingen toe. De lijst voorbeelden is absoluut niet volledig, maar is meer bedoeld als verduidelijking.

Cluster 1 Oriënteren en contact leggen

Doorheen het ganse agogisch proces, maar uitdrukkelijk bij het begin ervan investeert de sociaal werker in een brede oriëntatie en een goed contact met de belanghebbenden. Belangrijk daarbij is de dialoog met de belanghebbenden en het bekijken van diverse systeemniveaus zodat een totaalbeeld zichtbaar wordt.

De sociaal werker gebruikt alle mogelijke relevante inlichtingen, contacten en bronnen, om zich tot de belanghebbenden en de situatie te kunnen verhouden. Hij zoekt daarbij de juiste balans tussen disciplineren en emanciperen, tussen de kijk van de belanghebbenden en de kijk van andere betrokkenen in de samenleving.

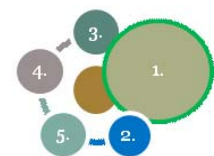
VCSW1. Realiseert authentiek contact in een professionele relatie.

Voorbeelden:

- Contact leggen of relatie aangaan met een grote verscheidenheid van belanghebbenden:
  - met individuen, met groepen, met netwerken, met organisaties, met werkgebieden
  - met personen die ondermeer verscheiden zijn in leeftijd, levensbeschouwing, klasse, cultuur, etniciteit, gender-rol, ...
- Contact leggen of relatie aangaan in vrijblijvend of in verplichtend kader.
- Storingen in de relatie bespreekbaar kunnen maken
- Een contact leggen of relatie aangaan in verhouding tot het te bereiken doel.
- Betrokkenheid en vertrouwen uitstralen en tegelijk als beroepskracht zichzelf en zijn rol behouden.

VCSW2. Raadpleegt een breed geheel van bronnen om samen met de belanghebbenden een inschatting van de situatie te maken

Voorbeelden:

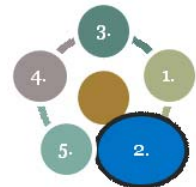
- Hanteert de correcte en relevante sociale wetgeving bij een sociaal-juridische probleemsituatie.
- Bekijkt de situatie vanuit feiten, subjectieve belevingen en opvattingen.
- Ruimte bieden voor de eigen situatie-definities van de belanghebbenden.
- Leeft zich in de situatie van de belanghebbenden in en waardeert de kijk van diverse betrokkenen op de situatie.

Cluster 2 Stimuleren tot zelfontwikkeling

Een sociaal werker ondersteunt mensen bij hun maatschappelijk en sociaal functioneren en biedt zijn diensten als gids aan. Vanuit cliëntperspectief bekeken bestaat zijn opdracht in 'assistance sociale' en het stimuleren van zelfontwikkeling bij de belanghebbenden. Hij steunt bij het verkennen, herkennen en erkennen van sociale noden, van verwachtingen en van talenten. Hij gaat daarbij om met de spanning en de verbinding van een cliëntperspectief met een maatschappelijk perspectief. (cluster 4).

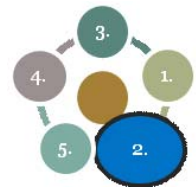
VCSW3. Stimuleert en steunt de belanghebbenden bij het verkennen, (h)erkennen en aanpakken van noden, talenten en verwachtingen

Voorbeelden:

- Helpt de belanghebbenden zichzelf te helpen.
- Probeert de afhankelijkheid van de belanghebbenden t.o.v. de sociaal werker zo klein mogelijk te houden.
- Wakkert de zelfwerkzaamheid en het sociaal leervermogen bij de belanghebbenden aan.

VCSW4. Gidst de belanghebbenden deskundig naar relevante voorzieningen en arrangementen.

Voorbeelden:

- Functioneert als wegwijzer voor de belanghebbenden zodat die de kans hebben de situatie zelf af te handelen en/of aan latere (dergelijke) situaties het hoofd te bieden.
- Vertaalt informatie over wet- en regelgeving zodanig dat de belanghebbenden dit kan toepassen in de eigen situatie.

Cluster 3 Sociaal-agogische expertise inbrengen

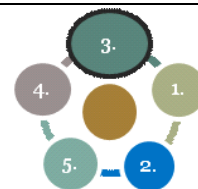
De sociaal werker beheerst een aantal methodieken en technieken om sociaal-agogische processen te kunnen realiseren. Op vraag van, of minstens in afstemming met de belanghebbenden, past hij die methoden en technieken toe. Hij weegt in dialoog af welke sociaal-agogische handelingsvorm in de situatie geschikt is en past de gekozen methoden vakkundig toe.

De sociaal werker werkt met een flexibele systematiek. We gebruiken daarvoor de term 'projectmatig', wat slaat op het plannen, beheersen en structureren. Daarnaast heeft de sociaal werker oog voor proceselementen van zijn werkzaamheden met, door en voor de belanghebbenden. De kwaliteit van de relatie en de betrokkenheid van de belanghebbenden blijven belangrijk. Daartoe is ook een specifieke klemtoon op adequate communicatie geen overbodige luxe.

We herinneren er aan dat het repertoire handelingsvormen binnen sociaal werk enorm groot is. Het overspant een breed scala aan sociaal-agogische processen. Als verdienstelijke poging om een

overzicht te bieden, geldt de lijst 'interventie-accenten' van W. Verzelen: dienstverlening, psychosociale hulpverlening, belangenbehartiging, personeelsbeheer, personeelsbeleid, educatief werken, cultureel werken, preventie of proactief werken, sociale beleidsbetrokkenheid, dossiervorming en –beheer, organisatieontwikkeling, netwerkvorming, beleidsbeïnvloeding.⁹

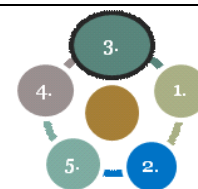
VCSW5. Hanteert adequate communicatie- en interactievormen, aangepast aan de belanghebbenden en aan de aard van de sociaal-agogische processen.

Voorbeelden:

- Beheerst adequate communicatie- en interactievormen in complexe (crisis-)situaties met cliënten.
- Brengt informatie op een heldere wijze en stemt taal en stijl af op het publiek, de doelstellingen en de context.
- Leidt vergaderingen met aandacht voor diverse opinies en voor een gerichte besluitvorming.

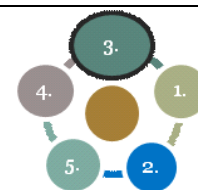
VCSW6. Ontwerpt en begeleidt sociaal-agogische processen in dialoog met de belanghebbenden en afgestemd op de situatie.

Voorbeelden:

- Ontwerpt educatieve en culturele programma's voor en met diverse doelgroepen en afgestemd op de behoeften van die groepen.
- Verschafft professioneel en juist psychosociaal advies.

VCSW7. Handelt procesmatig en projectmatig vanuit zijn methodische expertise.

Voorbeelden:

- Maakt mogelijk dat ideeën omgezet worden in concrete activiteiten, manifestaties en producties.
- Functioneert als vertaler van sociale wetgebonden informatie en versterkt de rechtspositie van de belanghebbenden.
- Programmeert en organiseert initiatieven voor en met de belanghebbenden.
- Hanteert de verschillende methodieken van het maatschappelijk werk afzonderlijk en in combinatie met elkaar.
- Begeleidt deskundig de in-, door- en uitstroom van medewerkers in een organisatie.

⁹Verzelen, W. (2005) *Sociaal werk. In- en uitzichten*. Garant, Leuven, p 188.

Cluster 4 Vermaatschappelijken

De (freiriaanse) term ‘vermaatschappelijken’ wijst op ‘het zien van verbanden tussen particuliere problemen en maatschappelijke verhoudingen.’ Daarmee tonen we de meer politieke zijde van sociaal werk. Een sociaal werker levert een kritische bijdrage aan het samenleven: nu eens door uitvoering van beleidsmaatregelen, dan weer door te signaleren waar beleid te kort kan schieten. Hij helpt zoeken hoe mensen kunnen samenleven en heeft daarbij gepaste aandacht voor specifieke doelgroepen. Hij volgt ook de evoluties in de samenleving en trekt op diverse wijzen de dialoog aan tussen diverse samenlevingsgroepen en stimuleert burgerschap.

VCSW8. Signaleert wrijvingen tussen de evoluerende samenleving en de belanghebbenden.

Voorbeelden:

- Bouwt preventief aan de toegankelijkheid en kwaliteit van organisaties en diensten in de samenleving.
- Signaleert aspecten en tendensen teneinde het beleid beter af te stemmen.

VCSW9. Helpt de belanghebbenden verbinden met de samenleving en omgekeerd.

Voorbeelden:

- Organiseert en/of steunt processen die mensen met hun omgeving laat verbinden.
- Stimuleert mensen om in de publieke ruimte met elkaar in dialoog te treden.
- Reikt kaders aan voor een maatschappelijke analyse met het oog op een grotere bewustwording.

VCSW10. Bouwt partnerschappen om inclusief samenleven te creëren met respect voor ecologische grenzen.

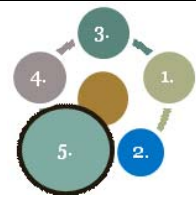
Voorbeelden:

- Geeft samen met partners vorm aan sociale samenhang en solidariteit, zorg- en onderhoudstaken.
- Oriënteert groepen op het publieke belang.
- Hanteert een duurzaam toekomstperspectief.

Cluster 5 Professioneel werken en ontwikkelen

De sociaal werker werkt als professional binnen een bedrijf, organisatie of netwerk en levert een bijdrage aan de opdrachten en het beleid ervan. Hij opereert vaak samen met partners van verschillende disciplines en biedt daarbij verantwoording voor het eigen aandeel en het eigen functioneren. Bij die verantwoording spelen technisch-methodische maar ook waardegebonden aspecten aan bod. De sociaal werker zal zich zowel positioneren als professional in zijn vakgebied alsook ten opzichte van de (beleids)lijn van zijn arbeidsorganisatie, alsook ten aanzien van maatschappelijke ontwikkelingen. De sociaal werker denkt mee over maatschappelijke veranderingen en wijzigend (overheids)beleid met betrekking tot het vakgebied. Hij draagt bij aan de ontwikkeling van het sociaal werk als beroep door allerlei vormen van onderzoek en ervaringsuitwisseling.

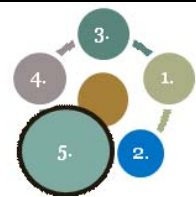
VCSW11. Werkt samen in een team en levert een bijdrage aan doelen, beleid en beheer van de organisatie.

Voorbeelden:

- Functioneert binnen een kader van meervoudige verantwoording (gebruikers, verantwoordelijken van de eigen dienst, instanties en andere stakeholders).
- Levert bijdrage aan beleid, beheer en kwaliteitszorg.

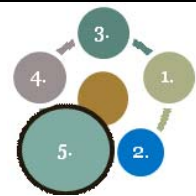
VCSW12. Werkt multidisciplinair samen en binnen netwerken van organisaties.

Voorbeelden:

- Heeft respect voor de inbreng van anderen.
- Motiveert, stimuleert, enthousiasmeert en coacht binnen het team en in de context van netwerken.
- Neemt verantwoordelijkheid op en komt afspraken na.

VCSW13. Werkt aan eigen professionalisering en draagt bij aan ervaringsuitwisseling en praktijkonderzoek

Voorbeelden:

- Identificeert positieve en negatieve kanten in het functioneren en formuleert leerpunten die tot constructieve aanpak van het professioneel handelen leiden.
- Past nieuwe inzichten in het vakgebied toe in de eigen praktijk.
- Voert zelf een praktijkgericht sociaal onderzoek uit.

7. SPECIFIËREN VAN DE VLAAMSE COMPETENTIELIJST SOCIAAL WERK

De Vlaamse competentielijst sociaal werk is een poging om over afstudeerrichtingen, specialisaties en sectoren heen, competenties vanuit een generieke invalshoek te formuleren. De concrete aansturing van de leerprocessen van de aspirant-sociaal werker staan hier een eind van af. Daartoe heeft elke hogeschool een eigen opleidingsprofiel vorm gegeven.

Toch hebben opleiders sociaal werk de wens uitgedrukt om de Vlaamse competentielijst sociaal werk verder te 'contextualiseren'. Tot op vandaag is niet uitgemaakt welke contextualisering zij dan precies op het oog hebben. Gaat het om lijsten per afstudeerrichting, per sector, naar bepaalde categorieën van belanghebbenden? Anderen wijzen op het risico dat specificeringen het generieke werk van de Vlaamse competentielijst terug op de helling kunnen zetten.

In elk geval is raadzaam dat regelmatig gesprek hierover tussen de Vlaamse opleiders sociaal werk gecoördineerd en zorgvuldig zou gebeuren.

8. WIJ DANKEN VOOR...

De steun van directies en opleidingshoofden van Arteveldehogeschool, Erasmushogeschool Brussel, Howest, Hogent, HuBrussel, Karel de Grote Hogeschool, Katho, KHKempen, KHLeuven, Artesis hogeschool, Xios hogeschool Limburg

De steun van leden van de VVSH, Vlaamse vereniging voor sociale hogescholen.

De vruchtbare kritiek van collega's in opleidingsteams en vakgroepen.

De volgehouden inspanningen, inbreng en collegialiteit van de kernleden van de baobap-plus groep:

Danny Anné (Howest)

Diederik Tilkin-Franssens (EhB)

Suzy Bleys (HuBrussel)

Gie Van den Eeckhaut (KHKempen)

David Crabbé (HuBrussel)

Eugeen Van Kerckhoven (KHLeuven)

Lucy De Meyst (EhB)

Johanna Van Lijsebeth (Arteveldehs)

Heidi Detailleur (Katho)

Johan Vandersmissen (Xios)

Sara Hendrick (HuBrussel)

Arlette Veys (Hogent)

Philip Lievens (Howest)

Peter Wouters (KHLeuven)

Jos Pauwels (Artesis)

Judith Perneel (KdG)

Margriet de Jong (DUO KULeuven/opdrachthouder)

Henk Sap (Arteveldehs)

Ward Dumoulin (Katho/opdrachthouder)

Dit project is mogelijk gemaakt door financiële steun van de VVSH en van het OnderwijsOntwikkelingsfonds van de Associatie K.U.Leuven

INHOUD

Kader voor de Vlaamse Opleidingen Bachelor in het Sociaal Werk.....	1
1. Statuut van een referentiekader	1
2. Taakverduidelijking sociaal werk	1
3. Internationale missie sociaal werk	2
4. Sociaal-agogisch handelen als overkoepelend begrip	3
4.1 Combinatie van doelen.....	3
4.2 Sociaal-agogisch handelen in diverse situaties	4
4.3 Sociaal-agogisch handelen in vele soorten processen.....	4
5. Op wie richt zich het sociaal-agogisch handelen ?	5
6. Fundamentele kern en competenties	6
6.1 Fundamentele kern	6
6.2 Vijf clusters rond de kern.....	7
6.3 Vlaamse competentielijst professionele Bachelor in het sociaal werk	8
6.4 Voorbeelden en toelichting bij de competentielijst.....	10
7. Specificeren van de Vlaamse competentielijst sociaal werk	15
8. Wij danken voor.....	16
Inhoud	17